

világosan ismerni kell a minden oldalúan *fejlett személyiség kialakítására irányuló pedagógiai tevékenység teljes programját, ki kell dolgozni a közbeeső célok megvalósításának és továbbfejlesztésének rendszerét*; információkkal kell rendelkeznie az iskolai és iskolán kívüli hatótényezőkről.

A tervkészítés problémáinak elemzése után a *szervező-pedagógus és a tanulóközösség viszonyát vizsgálják a szerzők*. A szervező-pedagógus közvetlenül és közvetetten – a tantestületen, a családon, stb. keresztül – áll kapcsolatban az iskola tanulóival. Az együttműködés során különböző tanuló-kollektívákkal (iskola, osztály, tevékenységi kör, érdeklődési kör, különböző életkorú közösségek) dolgozik. Arra kell törekednie, hogy az iskolai feladatok előkészítésébe és végrehajtásába a lehetőség szerint a legnagyobb számban vonja be a tanulókat, sőt alkalmanként mindig másokat. Az osztályokkal főleg az osztályfőnökökön keresztül működjön együtt, de ez nem zárhatja ki a személyes kapcsolatot sem. A nevelési feladatok zömét a különböző tanórán kívüli tevékenységi körökben kell megoldani, ez pedig körültekintő koordinációt követel nemcsak időben, hanem a körök felnőtt vezetői között is.

Különleges figyelmet kell fordítania a tanulók iskolán kívüli tevékenységére. Ezen a területen csak akkor végezhet eredményes munkát, ha megfelelő mennyiségű és minőségű információval rendelkezik. Így oldhatja meg azt a feladatát, hogy a pedagógusok, de elsősorban a szülők, a felnőttek segítségével az iskolán kívüli kapcsolatok pozitív hatását erősítse, a negatív tendenciákat pedig közömbösítse, felszámolja.

Fontos helyet foglal el a szervező-pedagógus feladatai között a *végzett tevékenység elemzése*. A szerzők aláhúzzák, hogy az elemzés nemcsak a már megoldott feladatok értékelését szolgálja, hanem fontos információkat biztosít a hiányosságok felszámolásához, a továbbfejlesztési megvalósításához. Az elemzésben nagy gondot kell fordítania annak vizsgálatára, hogy a feladatok végrehajtásában milyen érzelmi-akarati motíválást valósítottak meg, avagy ennek milyen hiányosságait tapasztalták. A nevelőmunka alacsony hatékonyságának egyik lényeges okát éppen az érzelmi-akarati motíválás hiányosságai jelentik. A tevékenység elemzését az információk gyűjtése (megfigyelés, tanulókkal folytatott beszélgetés, interjú, kérdőív, a végzett tanulók visszaemlékezései, tanári tapasztalatcseré stb.) és a kapott adatok összevetése, analizálása jelenti, de a két mozzanatot sok esetben nem is lehet szétválasztani. A szerzők számos gyakorlati példával támasztják alá mondanivalójukat, amelyek a gyakorló pedagógusok számára hasznos tapasztalatok forrását képezik.

Vulfov és Potasnyik munkáját elsősorban az osztályfőnökök figyelmébe ajánlhatjuk, de minden gyakorló pedagógus hasznos tanácsokat és útmutatásokat találhat, ha – a szerzők nem egyszer hangsúlyozzák – a leírtakat iskolájuk sajátos viszonyainak megfelelően értékeli.

SASS ATTILA

A TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLÁK TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI XIII.

Szerkesztette *Szekerczés Pál*

Debrecen, 1978. 211 oldal

A kötet tartalmi vonatkozásban és szerkezeti felépítésben a hagyományos gyakorlatot követi, azzal a különbséggel, hogy a pszichológia most nincs képviselve benne, másfelől pedig a szaktudományi jellegű tanulmányok aránya növekedett.

A *Pedagógia* tárgykörét négy tanulmány képviseli.

A kötet bevezető írása Kiss Lajos tollából származik. Címe: „*A családi életre nevelés világnézeti, erkölcsi politikai, esztétikai, testi-biológiai tartalma, különös tekintettel az érzelmi nevelés folyamataira.*” Mondanivalóját elsősorban szülőknek szánta, állásfoglalásaival azonban az elméleti pedagógia és az iskolai nevelés számára is van mondanivalója. Amint a cím is mutatja, a családi nevelés szálait a szokottnál szélesebb alapokon és a személyes meggyőzés szándékával és erejével próbálja összefogni. A közösségi társadalom nevelésében a családnak semmi mással nem helyettesíthető szerepet tulajdonít.

Meggyőzően bizonyítja, hogy a szereteten alapuló és szociálpszichológiailag megalapozott családi nevelés alapja és kiindulópontja nemcsak az elemi társadalmi szokások, magatartásmódok, beállítódások kialakulásának, de a korszerű társadalmi és világnézeti ismeretek, elvek meggyökereztetésének is. Mindezek feltételeként helyesen mutat rá arra, hogy a szülők azonosulni tudjanak szocializmust építő társadalmunk céljaival, elveivel és törvényeivel; hogy házasságuk az egyenlőség elve alapján épüljön fel; hogy rendelkezzenek a korszerű pedagógiai, lélektani és biológiai ismeretekkel, és hogy életüket a gyermekvárástól kezdve a szeretet hassa át. Külön is megszívlelendők azok a gondolatai, melyeket a nemi nevelésről mint a nemi ösztön humanizálásának folyamatáról és az érzelmi nevelés fokozásának szükségességéről kifejtett.

Nagy Sándor „*A diákönkormányzat szervezete és működése főiskolánk kollégiumaiban*” című tanulmányában a debreceni tanítóképző főiskola kollégiumainak jelenlegi önkormányzati rendszerét és működésének tevékenységi formáit mutatja be. Vizsgálódásának központi kérdése, hogyan válhatnak főiskolai kollégiumaink a szociális és tanulmányi feladatokat ellátó intézményekből nevelő-intézményekké; hogyan adhatják meg azt a többletet, melyet a társadalom joggal elvár a kollégistáktól tanulmányi eredményben, neveltségi szintben, közéleti aktivitásban és példamutató magatartásban. Mielőtt bemutatná új önkormányzati rendszerüket, kritikai áttekintést ad a kollégiumi nevelő munka néhány elméleti jellegű kérdéséről, mint például az ifjúsággal való együttműködés, vagy hogy a diákközösség szocialista demokratizmusán felépülő önkormányzatában hogyan juthat érvényre a főiskolai irányítás; hogyan biztosítható, hogy a főiskolai hallgatók ne csak tárgyai legyenek a nevelésnek, hanem alanyai is. Az elvi jelentőségű kérdések tisztázása során annak a véleményének ad kifejezést, hogy az önkormányzat működésében alapvető a politikai tisztánlátás, valamint az oktatók és az ifjúság politikai egysége. Ennek érdekében első lépésként megszüntették azt a kettősséget, amely az intézményi és az ifjúsági szervezeti felépítésben kialakult. Önkormányzatuk legfőbb szervei a Közgyűlés, a Kollégiumi Bizottság és az alaközösségek lettek.

Fülöp László „*Egy komplex anyanyelvi kísérlet eredményei az esztétikai nevelésben*” jó szolgálatot tehet annak a pedagógiai gyakorlatnak a kialakításában, amely az új tantervek szellemében az oktató-nevelő munkában a komplexitás elvét kívánja érvényre juttatni. A szerző részletesen beszámol dolgozatában annak a kísérletnek az eredményeiről, amely a jelzett témában a kaposvári tanítóképző főiskola gyakorlóiskolájában az anyanyelvi tantárgy keretében indult. Az irodalmi és nyelvi tanulmányok körébe az első osztálytól kezdve bevonták a képzőművészetet és a zenét mint társművészeteket. Az anyanyelvi tárgy óraszerkezetét úgy módosították, hogy az egy évre tervezett 8-10 témakört rendszerint páros órákban dolgozták fel. Az irodalmi és nyelvi kifejező eszközök közül kiemelten kezelték a hangsúlyt, az intonációt és szünetet, a beszéd színeit és árnyalatait, a ritmust; a képzőművészeti témáknál elsősorban a színeket, azok harmóniáját és összhatását; a zenei alkotásoknál a dallamot, ritmust és a harmóniát. A negyedik osztályban elért eredményeket úgy próbálták megállapítani, hogy kontrollosztálynak egy 8. osztályt választottak. Az összehasonlítás azt mutatta, hogy a kísérleti és kontrollosztály teljesítményei közt lényeges különbség csak néhány feladatnál mutatkozott.

Nótin Lajos tanulmánya a kombinatorika megalapozásának lehetőségeivel és módjaival foglalkozik az általános iskola alsó tagozatában. Saját gyakorlatuk ismertetésével segítséget kíván adni ahhoz a törekvéshez, amely a kombinatorika témakörét mindjobban gyermekközelbe kívánja vinni. Eddigi tapasztalataik alapján nem tartja szükségesnek a kombinatorikai fogalmaknak klasszikus értelemben való kialakítását. Ugyanakkor néhány alapfogalom tisztázását elkerülhetetlennek ítéli. A tárgykör szerepét a személyiség kialakításában elsősorban abban látja, hogy jelentősen hozzájárul a problémamegoldó képesség, a problémamegoldó képesség és a strukturált gondolkodás fejlesztéséhez. Módszertani szempontból figyelmet érdemel az a gyakorlatuk, hogy a kombinatorikát „nem tanítják”, hanem „játszatják” a gyermekekkel, úgy, hogy életszerű szituációkba helyezik őket.

A neveléstörténet köréből három szerző dolgozata szerepel a kötetben.

Földesi Béla témája a *Gergely-napi bekérető és iskolába hívogató formulák*. Tanulmányában felvázolja a „Gergely-járás” magyarországi fejlődéstörténetét. Központi témáját azok a bekéretők alkotják, melyekkel a sárospataki és debreceni kollégiumokba történő beiskolázást igyekeztek segíteni. Vizsgálatuk kiterjed a tartalmi, szerkezeti és formai kérdésekre, azok alakulására a 17. és 18. században. Kiemelten foglalkozik a szerző az 1764–84 között keletkezett „Collectanea poetica verii argumenti”

című, a Lóskay-kódexben található Gergely-napi köszöntőkkel, mint alapidokumentumokkal, valamint a Tolvay-féle énekeskönyvben fennmaradt Gergely-napi dramatikus színjátékkal. Kitér a mátrai és borsodi palóc falvakban kialakult szokásokra és a Ketskeméti-féle gyűjteményre, amelyet a Gergely-napi járás magyarországi fejlődéstörténete utolsó láncszemének tart. A tanulmány értékes hozzájárulás a népiskolába való beiskolázás magyarországi történetének feltárásához.

Ködöböcz Józsefnek a sárospataki állami tanítóképzés első évtizedéről (1869–1879) írt tanulmánya nemcsak tanítóképzésünk fejlődéstörténete szempontjából érdemel figyelmet, hanem azért is, mert jelenlegi tanítóképzésünk tartalmi és módszertani munkája szempontjából is sok tanulsággal szolgál. Részletesen foglalkozik azzal a kérdéssel, miért kényszerült a tisztántúli ref. egyházkerület 1869-ben arra, hogy a tanítóképzést Sárospatakon átadja az államnak. Szó van a tanulmányban arról is, milyen együttműködési megállapodás született a református egyház és állam között annak biztosítása céljából, hogy református népiskolákba kiszemelt tanítónövendékek megfelelő számban kerülhessenek be a tanítóképzőbe.

Kimutatja a szerző, hogy a képző munkájának kibontakozásában jelentős szerepet játszottak a comeniusi hagyományok, különösen is a szemléltetésben és a szemléltetés feltételeinek megteremtésében. Ma is megszívlelendő ennek a tanítóképzőnek a sokretű és életközben folyó gyakorlata, mellyel tanítványait az élethivatásukra felkészítette.

Szekerczés! Pál teljes szövegében közli azt a *Nagyváradon 1855-ben kiadott helytartói rendeletet*, amely az önkényuralom idején a községi iskolákhoz kirendelt világi felügyelők feladatait tartalmazta. A rendelet közlésével a szerzőnek az volt a szándéka, hogy azzal hozzájáruljon a korszak tanügyi állapotának teljesebb megismeréséhez. A rendelkezés az „összbirodalom” érdekeinek szolgálatában különösen is a protestáns iskolák ellen irányult.

Balogh József az ifjúsági klubok közművelődési szerepével és feladataival foglalkozik „*Demokratizmus és aktivitás az ifjúsági klubokban*” c. tanulmányában. Az 1964. évi párhatározat és az ezt kiegészítő 1976. évi V. törvény rendelkezéseiből kiindulva megállapítja, hogy kialakultak és ország-szerte elterjedtek az iskolán kívüli művelődés és ismeretszerzés formái. Ezek közül behatóbban az ifjúsági klubok szerepével és jelentőségével foglalkozik. Főbb kérdései, melyekre a választ keresi: Az alapvető és választható közösségi formák szerepe a személyiség fejlesztésében. A vezetéses közművelődési formák a művelődési igények felkeltésében és kielégítésében. Az ifjúsági klubok lehetőségei a szabadidős tevékenységek szervezésében és tervezésében. Önismeretre nevelés és képességfejlesztés. A klub mint a közösségi nevelés színtere. Helyzetelemzése azt mutatják, hogy a klubokban folyó nevelő munka eredményessége elsősorban a rendszeres és hosszan tartó ráhatástól függ. További föltételei: a klubvezető rendelkezze a legfontosabb pedagógiai és vezetői képességekkel. Ezeknek az előfeltételeknek a biztosítása érdekében igen nagy jelentőséget tulajdonít a közművelődési ismeretek tanításának a felsőfokú oktatási intézményekben.

Földényi László Esztétikai következtetések Lukács György Ontológiája alapján című tanulmányában arra a kérdésre keres választ: mi az oka, hogy bár Lukács György esztétikájában a realizmus kulcsfogalom, Ontológiájában ez a fogalom feltűnően hiányzik. A szerző szerint nem arról van szó, mintha Lukács visszavonta volna a realizmus kategóriáját. Ellenkezőleg: ontológiailag alapozta meg, és így amit a realizmusról korábban ismeretelméletileg-esztétikailag bebizonyított, azt lételeméletileg is alátámasztotta. A továbbiakban a realizmus fejlődésének fázisait Lukács György alapján az alábbi tézisekben próbálja megragadni: A társadalmi integrálódás kezdeti szakasza. Az alternatív döntésekben kialakuló és egyre gazdagabbá váló egyéniség. Az alternatív döntésekben kibontakozó állásfoglalás és pártosság. Az elidegenedés története mint a nembeliség fejlődésének attribútuma a szükségszerűség birodalmában. A konfliktusok révén megvalósuló fejlődés.

A *matematika* mint szaktudomány köréből két dolgozatot tartalmaz a kötet.

Gilányi Jánosné „*n*-változós *K*-konvex függvények” és a középerterek kapcsolata címen azt bizonyítja, hogy a számtani (A), mértani (G), a harmónikus (H), a négyzetes (Q) és a korábban értelmezett négyzetgyökös (N) közepekre adott definíciók és tételek átvihetők az *n*-változás függvényekre is. Az ismertebb közepekre is talált *K*-függvényt. Valószínűnek tartja, hogy más alakú függvények is léteznek, s egy-egy középhez több is tartozik.

Varecza László „*Algebrai struktúraosztályok fogalmának kialakítása*” című dolgozatában annak a kísérletnek eddig nem publikált részeinek leírását adja, melyet korábban 3-4. osztályos középiskolai

tanulókkal szakköri foglalkozások keretében végzett a Dienes-féle konstruktivitás, matematikai változatosság és dinamika elvének megfelelően.

A kötet befejező írása Papp Jánosé. „*A család és a környezet szerepe egy individuum dalkészletének gyarapodásában*” című tanulmány témája az erdélyi származású, de 1943-tól berekfürdői lakos és annak hatalmas, több mint 1100 darabból álló dalkészlete. A közölt részlet a dalkészlet forrásait mutatja be. Legalapvetőbbnek és leggazdagabbnak találta a szülői házat. Az édesanya több mint 100 dallammal alapozta meg Kocsis Gazsi Gáspár zenei műveltségét. Második dalforrása a szülői házban tevékenykedő asszonyfonók voltak. Ezt követték az iskola és a falu gyermektársadalmának összefüvetélei, a lakodalmas és temetkezési alkalmas; a gyerekek részére szervezett kis-fonók, a kalákában végzett falusi munkaalkalmak; a korzó, a katonaság, a kocsmák stb. A szerző ezzel a tanulmányával a „populáris pedagógia” intézményeinek egy adott egyéniség dalkultúrájának gyarapításában betöltött szerepére kívánta felhívni a figyelmet. A dolgozatban Kocsis Gazsi Gáspárt nemcsak „nótafa” szerepében ismerhetjük meg, hanem a dalok továbbadásának szerepében is.

Összegező értékelésként megállapíthatjuk, hogy tanítóképző főiskoláinkon a gyakorlati nevelő- oktató mellett eleven és sokrétű, tudományos igényű kísérletező, kutató tevékenység folyik, s ebben az egyes szaktudományok növekvő szerepet kaptak.

SOMOS LAJOS

JACQUES LADSOUS: L'ÉDUCATEUR DANS L'ÉDUCATION SPÉCIALISÉE

Különleges nevelési feladatokat ellátó nevelők

Párizs, 1977. Édition ESF. 180 oldal

Az „éducateurs spécialisés” a francia pedagógustársadalomnak olyan rétegét alkotják, amely elkülönül a nevelők más csoportjaitól státus, továbbá a képzés helye és rendszere szempontjából. Feladatuk *azoknak a gyerekeknek, fiataloknak a gondozása és nevelése, akik nem tudnak beilleszkedni a társadalomba* (jeunes inadaptés): rossz a látásuk, hallásuk, mozgásszervi zavarok nehezítik helyzetüket, testi vagy szellemi fogyatékosságban szenvednek, vagy környezetük akadályozza normális fejlődésüket, illetve bűncselekményt követtek el. Tehát: nem ugyanaz a működési területük, mint nálunk a gyógypedagógusoké, de bizonyos gyógypedagógiai feladatokat is ellátnak. Vannak közöttük olyan felügyelők, akik a családjukkal élő hátrányos helyzetűek, veszélyeztetett helyzetűek szociális és pszichikai gondozását végzik, ezeket a mi terminológiánk szerint patronálóknak nevezhetnénk. Más részük az internátusokban elhelyezett gyerekek, serdülők nevelésével foglalkozik, az aprómunka azonban nem az Ő feladatuk, hanem a kevesebb iskolázottságú felügyelőké (surveillants), akiknek a szerző nagyobb anyagi és erkölcsi megbecsülést követel.

Ladsous a C. E. M. E. A. (az „aktív nevelés” módszereinek oktatására létesült intézmény) munkatársa; szakterülete a beilleszkedési nehézségekkel küzdők nevelőinek, felügyelőinek képzése és továbbképzése.

Szerinte a beilleszkedés nehézségeinek fő okát nem a gyerekekben, hanem a társadalomban kell keresni. A társadalom nem szereti, ha valaki különbözik a többi embertől, a szerinte normálisoktól, ha másként él vagy gondolkodik, és igyekszik az ilyeneket korlátokkal körülvenni. Mint jelentős veszélytényezőt említi a *társadalmi egyenlőtlenségeket*. De nem lázít; bár az egész könyv bíráló, bizonyos megértést mutat és kíván a kormányzat nehézségei iránt.

Az első rész a hivatás leírásával, nevelési és szociális vonatkozásaival foglalkozik, főként pedig a szerzőnek ezzel kapcsolatos személyes véleményét részletezi. A második rész témája az „éducateurs spécialisés” képzése. Az iskolai rendszerű képzés legmagasabb fóruma jelenleg a montpellier-i egyetem, ahol a pályára készülők három évi tanulás után oklevelet kapnak. Sajnos, a könyvből keveset tudunk meg magáról a képzésről, inkább annak a részletes leírását olvashatjuk, aminek lenni *kellene*.